

Մենք քաղաքը ինչ ինչով էլ լինենք, Մե-
զուի՝ քաղաքացիների և չենք պահանջի,
որ նա չլի՝ և խելքից վեր՝ դատաւար-
ները չը տայ, այլ ինչի էլ տանք մեզ
առաջարկել նրան մի համառ հայտ՝ ինչ
պատմութեան վրա է նա խոսում։ Այն
նա ի նկատի ունի այն պատմութիւնը, որ
ժամօք է ամեն մէկին՝ արտաքին մարդ-
քում է. այդ պատմութիւնը ցոյց է տալիս,
որ արդիւնքը և վերջը միշտ եղել են եր-
կու հաճախ կուսակցութիւններ։ Բոլոր-
քին տարբեր հայեացքներով և տեսլանքա-
ներով, նրանց մէջ եղած զանազանութիւնը
ամենապարզ կերպով երևում է ներկայումս
եթէ չը փոխանայինք ձանձրացնել Մշակի
ընկերացիներին, մենք այստեղ կապաշու-
ցանքինք այդ զանազանութիւնը պատմու-
թան փաստերով։ Այստե ամենայնիւ, եթէ
հարկաւոր լինի այդ՝ պատարաս ենք։ Աւելի
հաւանական է, որ Մեզուի քաղաքացիներ
հիմնովի է մի ուրիշ, զուցէ Մեզուի խոն-
քաղատան մէջ արտադրող պատմութեան
գրաւ։ Մենք զրա զեմ հակառակելու ոչնչ
չունենք։

Այդ պատմութիւնը արդէն լաւ յայտ-
նի է հայ հասարակութիւնը։ Եթէ նրան
լսես, նա զուցէ արդիւնքի և վերջի ծա-
ցումը զուրա քերի մէջ հրանից կամ խոր-
սանից։

Մակաբա Ս. Կապուկ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Լրագիրները յայտնում են որ այն լուրը սուս
է իբր թէ Միւրաշիի խորը խելքովի է։ Մակ-
աբա խորը խելքովի երկրից... չը կայ էլ մի
քանակայ Միւրաշի ազգայնական։

«НОВОЕ ВРЕМЯ» լրագիրը հաղորդում է որ
նորերում գտել են Ս. Պետերբուրգում երեք
գաղանի ապարաններ։

Ս. Պետերբուրգում լինում են այժմ ժողով-
րական գաղափարաւորներ ամեն տեսակ խո-
քերի վրա։ «ГОЛОСЪ» լրագրի խոսքերին նայե-
լանք զ նախորդի մեծ նորանկարին չէ. բայց
ինչ է ինչ. յետոյ քայլերը, իր կարգին, խմոր-
նում են, առանց մեկնելու, յայտնի բան է, թէ նա-
յոց եղանակներն ու ժամանակները ուրիշ ընդու-
նեւում լինել են նախադասութեամբ. այսինքն
մեր անցնող անկախորդ նման է արդեաւ ֆրան-
սիացւոյ Imparfait-ին. կամ ապաւինի քաղա-
քաւը Conditionnel է թէ Subjonctif և այլն։
Վերին գաղափարում պատմութիւնը, անկա-
կած, նախադասութիւն (СНТАКՏԻՍԵԼ) էլ սովոր-
ում են, գաղափար ունեն բացայայտել և բա-
ցայայտելու կամ յատկացուցիչ և յատկացուցիչ
մասին. միով բանիւ, զուցէ սաք ընկերացի-
ւորներն ենեւարանի աշակերանները բոլոր քե-
րականութիւնը կանուս են, ուրեմն, արեւակ
կարգում ու հասկանում են մեր ընտիր նշի-
նակների երկաթաբուրձները. երանք թէ այն-
պէս լինէր. բայց զորազարար այնպէս չէ. պար-
զենք մեր միտքը։

Գեղացի թէ աշակերանները կարգում են, որի-
նակի նամար, Նիշիւն երկրորդ յիշանակը, ուր
պատմում է թէ նայող երկաթաբուրձներ՝ այն է՝
Բովսկի, Սաւակ, Մեկտ, Նիշիւն, Սարակ և
այլն՝ Հայաստանի զանազան կողմերից, ևս զի-
մամբ շնչում են երկրիներին անունները, Ալա-
րաւոյ, Տարանի, Մանազկերտի, Բաղրանիցի,
Տարանի, Տարաբերանի, Բաղրանիցի, Մանակ,
Ուստանից և ուրիշ աշխարհներէն։ Ժողովը են
այն ժամանակի թագաւորութեան Արաւստա քա-
ղաքը, որպէս զի նայող նախարարներին է ժող-
ովցական հասարակութեան պատմութեան զրեւ Պար-
սից վերջի Միւրաշիների յանդուգն հրապարա-
կին։ Այս հասարակ, ըստ երեւոյթի, ոչնչ
զմարտութիւն չէ բաժանարարում իր մէջ և չե-
զուի քերականական անկերի և կանաններին ան-
զեմակ աշակերտը նկատութեամբ կը թաղանթի

լով այդ գաղափարաւորները մեծ աշխարհիւն
ունեն։

Նիշիւոյ Բովսկիները մանկ յետոյ Մակ-
աբա երաժշտական գործիք (հանդիմանարարի)
զիւրեկաւոր հրապարակ է Բովսկիները։

Միտայի մէջ ժողովրդի այն մասը, որին ու-
նեւարան են անուանում և որի մասին հաս-
տատւում են թէ մի քանի տարի առաջ կախ-
իկներէն անցել էր ուսուցանող երկրից, նոր
կայսրին երգում տալու ժամանակ կրկին
սկսեց խորովել զիւրեկ զիւրեկ կախիկ երկրի-
նեւոր։ Կախիկի քանակները չուզեցին երգ-
նեցնել ժողովրդին սակայն որ իրաւունք չունեն
ուսուցանողներին կախիկի երկրիցում երգ-
նեցնել։ Բայց տարբեր պնդում էր որ ինչ կա-
խիկի կրկին է պատմութեամբ։ Այն ժամանակ
փարսիկները թոյլ տուեց ժողովրդին երգում
այն հրապարակական տեղերում կախիկի քա-
նակներին անգամ։ Երբ երգարարներն առաջար-
կեցին տարաբարութիւն տալ իրանց երգման մա-
սին, նրանք հրապարակեցին անգամ քաղաք, սակայն
թէ թղթից շատ են փոխանում այն ուրիշ երգ
առանց խմանալու։ Թէ ինչ են տարաբարում, ըս-
տաբարները կախիկի երկրիցուց զիւրեկ ուսու-
ցանակ երկրից անցնելու (ՍԵՐՅԱՆԿԵԼ) աւելաց-
նում է որ Միտայի զիւրեկները փարսիկ ժա-
մանակները այնքան փոխանում են թղթից և
տարաբարութիւն, որ մինչ անգամ հրապարակ-
ւում փոխող իրանց անունով կան փոխող ըս-
տանաւոր, միայն թէ ապա լինեն թղթի վրա
է և ուր քաղաք և ուս. պարտաւորութիւնը։

Մեզ հաղորդում են որ Հայաստանի Երեւան-
նեցւոյ տարբեր Վերջ երկրիցուց զիւրեկ զանգում
է մի փոքրիկ, խառն լինութիւն, գրեմանով
պէս, որտեղ ամեն են մի քանի տարիները։
Այդ տարիներին վրա նստած են մոտ 30 մա-
տաղանդ և երկրից 7-10 տարեկան։ Այդ ո-
գործիքի բանը զարդ է ներկայացնում, ուսու-
ցիչը մի տիպար է, որ իր քանակային նա մի-
տարիները կամ թաղանթի մանկավարժ, անխմած
թղթում է խելք երկրիցներին։ Մանկները
անգամ որ խաղում են փողոցում, որովհետեւ
ուսուցանողները թաղ չունեն, իսկ այս մի քանի
որ է լինութեան տեղը փոխել է ուսուցանողը,
ընտանքների անմահական փարձ չը ստանալու
պատմութեամբ։

Յոգուտ որոնցից, որ հիմնում է թիֆլիսում
հանդուցնող կայսր Ալեքսանդր II-ի անունով,
(Մշակի) խորագրութեան մէջ ստացվեցան նե-
ստեակ նախարարութիւնները։ Առան և Սիմի-
կազանից 100 ռ., Ալեքսանդր Նիկիտի Ռա-
յիւով 50 ռ., Գրիգոր և Ալեքսանդր Ալեքսան-
դր 50 ռ., Մշակի խորագրութեան անգամ.
նոր 12 ռ., Ալեքսանդր Եղիշով 10 ռ., Վ.
Դաւաճարան 10 ռ., Մ. Տեր-Նիկիտի 10 ռ.,
Յակոբ Ռաբանտով 10 ռ., Համազասկ Ա-
րաբիկ 3 ռ., Սարգս Գալիկով 15 ռ., Մ. Պե-
րսիկով 3 ռ., Ստեփան Ռաբով 10 ռ.,
Սարգսյան սա այժմ 283 ռուբլ.։ Ստորագրու-
թիւնը չարանակցում է։

այս կարող թէ աշխարհաբար և թէ ուսուցիչ.
բայց եթէ, յանկարծ, զուգ հարցնէր աշակերտից
թէ՝ փորձելուք պատմական իրողութիւնը որ
գարում է թէ ժամանակ անցի ունեցու Հայաս-
տանում, զարգաբար ունի արդեաւ նա այն ժա-
մանակից Հայաստանի քաղաքական պարագա-
րից մասին, սակայն է Հայաստանի քաղաքի և
քեւը, ժամօք է արդեաւ երկրի աշխարհագրական
զիւրեկ և բաժանմունքների նա. թէ լուրեր են՝
Ալաւոս, Տարան, Մանազկերտ, Բաղրանից,
Ռաբանից, Տարան, Ռաբան, Տարաբերան, Միւրաշ,
Ուստանից և միւս անունները. նախանցնել են
թէ զաւանակ, քաղաքներ թէ զիւրեկ. արեւակ
էր Արաւստա քաղաքը, նորա պատմական ժա-
գումն. թէ նախադասութիւն ունի ընդհանուր ը-
րիտանկութեան նամար վարդանանց պատե-
րազը. աշակերտը հասկանում է արդեաւ այս
պատմական եղանակով արգասիքը. նա իրում է
որ 451 թուականին, միայն Հռոմէական
Ալեքսիս զարգաբար իր բոլոր ուղիներ էր շարում
կառուցանեան զաւանդում պաշտպանելու Եւրո-
պայի քրիստոնէութիւնը. Հինաց Առաջիկա թա-
գաւորից, նայն իսկ միջոցին, Արաւս զաւանդ,
Առաջիկա զաւանդում ժամ վարդան էր արեւան-
ցի կողմ Սասանաց զեմ և իր կարմիր արեւան
զեմն էր փրկում Քրիստոսի խաչը Արաւսում.
Վերջապէս ուն է ինչն Նիշիւն, Խորանցին, ու-
րիշ ինչ նիշիւններ մենք ունենք. Վարդ զա-
րում, այս զարու նախադասութիւնը նայող զրա-
կանութեան նամար, որ նին աղի և լեզուի աղ-
ղցնութեան ներքայ զարգացում. մեր գրականու-
թիւնը, թէլու փրկին հարուստ է լուի պատ-
մական և առաւանդարանական երկաթաբուրձ-
ներով, այն ինչ բանաստեղծութիւնը, փիլի-
սոփայութիւնը, ընտան և զանազան գիտութիւն-
ներ չը կարողացան խոր արեւանաւոր կին Հա-

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԹԻՒՐԿԻԱ

Լրագիրները հաղորդում են հետեւեալ
տեղեկութիւնները Ալաւոսի մէջ ծագած
փրկին ապստամբութեան մասին։ Ալա-
ւոսի մէջ նորերում ծագած ապստամբու-
թիւնը, ինչպէս երևում է, այժմ բաւական
զանգուար է Բ. Գրան համար։ Մինչեւ
այժմ աղբանցիները անկախ ու ինչ ինչ
են և Բ. Գրան զարմում է ապստամբութեան
էին Բ. Գրան համար յարմար ժամանակ-
ներում, ամեն անգամ, երբ թիւրքաց կա-
ռաւարութեանը հարկաւոր էր պատմա-
րիկի իր անգորութիւնը իրան ուղղված
պահանջները չը կատարելու։ Համար լինել
այժման ապստամբութիւնը այն սահմա-
նագծի մօտ կատարվեր, որտեղ Բ. Գրան
զիւրեկներ պէտք է սեւ Յունաստանին,
ամենքը կը մտածէին, որ այդ ապստամ-
բութիւնը և Բ. Գրան պատերազմական
պարտաւորութիւնները մի կատարելագո-
ւութիւն են թիւրքաց զորքերը յիշեալ սահ-
մանագծի մօտ կենտրոնացնելու։ Համար
բայց ապստամբութիւնը սկսվել է Բանիայի
և Չերեզգորիայի սահմանների մօտ և Գեր-
փիշ-փաշայի զորքերը, կենտրոնացնելով ապ-
ստամբութեան տեղերի մօտ, հետանում են
յաւանական սահմաններից։ Այդ մի ապա-
ցոյց է, որ ապստամբութիւնը ճանաչում է
և ուղղված է Բ. Գրան զեմ։

Ապստամբութեան խելքան նպատակը
յայտնի չէ։ Կարելի է ենթադրել, որ ապ-
ստամբները ձգտում են այրանական հարկա-
տու իշխանութիւն ստեղծել։ Եթէ ապ-
ստամբները ցանկանային այնպիսի մի ինքնա-
գաւութիւն ստանալ, որ զոյգութիւն ունի
Արեւելեան-Բալկանիայի մէջ, այն ժամանակ
նրանց հարկաւոր չէր լինի զեմի ոյժով
ձեռք բերել այն, ինչ որ Բ. Գրան թիւ-
րիկի զաւանդի համեմատ պարտաւորվել է
այն նրանց կամուրջապէս։ Այս զեւրում
այրանցիների համար աւելի ձեռնառն կը
լինէր՝ ապստեղ մինչև յոյն-թիւրքական վե-
մի փրկանաւոր և ապա խելքի մեծ պե-
տութիւններից, որ Ալաւոսի փրկանաւոր-
գութիւնների խելքիցը Հայաստանի փրկանա-
րողութիւնների խելքիցը հետ միասին ջնջվելու
Ալաւոսիները զիւրեկաւոր ապստամբու-
թիւնը կարելի է նրանով մեկնել, որ նրանք
ցանկանում են ստանալ աւելի, քան ինչ
կարող են ձեռք բերել խաղաղ ձանադար-
ճով, Բելլիկի զաւանդի համեմատ։ Այս-
պէս ինչ այնպէս Դերփիշ-փաշա պէտք է

յառաժան, թէ անանկին փոքրեր եղել էին.
Այս և զոյգ նման թաղամիւ խելքերին, զուգ
այնի պատմութեան չէ կարող ստանալ Լ. Ճե-
մարանի աշակերտներից. նոյա պիտութիւնը
այտնող կատարել է. կարծում ենք թէ մենք
հիմարութեան զեմ շատ չլինք մեզույն եթէ
հրապարակելու պնդելինք թէ՝ Կալուստուր Լա-
զարեանց ենեւարանի արդի աշակերտները ամե-
նապարտական զարգաբար անգամ չունեն ոչ հա-
յոց պատմութեան, ոչ գրականութեան և ոչ էլ
աշխարհագրութեան մասին. (խառն միայն զի-
մանկական գաղափարի աշակերտների մասին
է)։ Նորա երբ կարգում են խորանցու պատ-
մութիւնը և այնպիսի տեղեկանում են թէ՝ ի
ժամանակ Հայաստան անունով մի երկիր է եղել,
որին տիրում էին նայող իշխաններ և թագաւոր-
ներ, այդ երկիրը իր թագաւորներով նանգերն
նոյա, աշակերտների աչքին երևում են իբրեւ մի
առաւանդական ինկուորոս Կարտու և ինչի Կա-
րտու-Կարտու, որոնց ուր լինելը զրոյք զիւրեկ Հա-
րանում ենք, թէ խորաւոր ունի այդպէս չեւա-
կի և նորանցի կարգով մի նիշիւնակ, առանց
մեկնելու նորա միջի պատմական անգամանքների
և իրերի տեղը, ժամանակը և այլն. կարգաւոր
փոքր ինչ կանց անել, նիշիւնակի միջև տեղե-
րը աշակերտների առաջ լուսաւորել պատմական,
գրականական և աշխարհագրական տեղեկութիւն-
ներով ենեւարանի զիւրեկական գաղափարում չէ
ընդունված. իսկ եթէ ուսուցիչ մարմն երբեմն
մայր ևս աշակերտի զեւրեկի ցանկութիւն, նա
անգոր է իրապիւրեւոր այն, փան զի... թէլ. ժա-
մանակը չէ ներում. Ինչպէս թէ ժամանակը
ուրեմն, շարունակական քանի զաւ և նախանգ
նայող լեզուից իրապիւրեւոր գաղափար նամար,
զուցէ հարցնի զարմացած ընկերացիք. ընդամենը
երեք զաւ. միայն. այն. ապա ուր մնացին

նշանաւոր պատերազմական զորքաւորութիւն
ներ կատարել այնպիսի մի ժամանակ, կը
պէտք է զիւրեկ յոյն-թիւրքական սահմա-
նական վեմը։

Շատ կարելի է, որ այդ անցքը աւելի
այս յաւանական կատարութեան մասը մարդ
պետութիւնների փրկին պահանջները և
պնդել, որ Բելլիկի կանխեւորեցի փրկա-
նեւոր նոյնութեամբ իրապարկելու։ Այնպիսի
առաջիկա լուրերից երևում է, որ այդ նա-
խարարութիւնը անհիմն չէ. Պետութիւն
ներին զեւրեկաների միասնայն երկրորդ զա-
րկանքը բաւական պատմականութիւն, Կալու-
ստուր բաւական իստուս է և ուր Կալու-
ստուր է, որ պետութիւնների ներկայացու-
ցիները անուշադիր են թողել նա չի-
րերականի այն մասը, որտեղ ուղղարարին
էր զարմանում Բ. Գրան իշխանութեան առ-
ջացող յոյն ազգաբնակչութեան վեմի
գրաւ։ Կարող է պատահել, որ այդ հանդ-
մանքը աւելի կը այս յաւանական կատա-
րութեանը գրական պատմական չէ այ
զեւրեկաների գրականութեան և այդպիսով բա-
նալեզուութիւնները կարող են նոյնի երկրի
և մինչև անգամ բոլորովին ընդհանրել։
Թիւրքաց կառավարութիւնը բաւական
էր զմտարանայ, եթէ նա տարկած լին
ճանկը այրանական ապստամբութիւնը և
մի և նոյն ժամանակ պատերազմի Կալու-
ստանի հետ։ Այդ հանգամանքը յայտնի է
յաւանական կառավարութեանը, որ երկ
կալուստի նրանից պատմական քաղաքի

ՆԱԽԱԿ ԹԻՒՐԿԻԱՅԻՆ

Վան, մարտի 21

Եթէ մինչև անգամ երկրիցն մի նայ գի-
րկիր թէ Թիւրքիան ինչիքն թաղանթի որ
զարութիւն և հաւասարութիւն պիտի նանդ և
զարմարը, զարմար մի հաւասար. քաղաք-
ութիւնը, լուսաւորութիւն և յառաջիկաութի-
ւնը Թիւրքիայ աչքին այն են, ինչ որ լուսա-
ւորանութիւնը քրիստոնէայ երկրապարհ.
Առաւանք քանակութիւնը՝ մանկական կան
ծերին (Նիշիւն-Խորանցին)։ Ինչպէս որ անու-
նը գաղափարութեան մէջ պատմական և կարգ-
նայի. սօֆիստ ք (կարմիր քանակ) և լու-
րանիք (Կրկին քաղաքաւոր), նայելու անու-
նայն է Թիւրքիայ քաղաքական կառավարիչ
նշանաւոր քաղաքակրթութեան և մարդկային լու-
սաւորութեան ամենին նախադաս և ամեն
արդական սկզբանց և տարրական զարգաց-
նում։ Ի զուգ է լուսայ թէ Թիւրքիայ պիտի լու-
րեւորի, թէ հաւասարաց մի ապարարի

նայող գրականութիւնը, պատմութիւնը և ու-
խարագրութիւնը, առանց որոնց ոչ մի աղի
կարող հասնել ազգային ինքնանաւայրութեան
զարգաբար։ Շարունակ է միջի մի լեզու ու-
սուցանարութիւնը առանց նրա գրական-
ութեան. Պատմութեամբ ենք. ինչ որ անմարդ
է ներքինական, Գերեզման և նայող միս ու-
սուցանարներում, միայնակայն Շարունակ
Լ. ենեւարանի նամար. փրկանական խելքով-
զա նշանակում է, որ Լ. ենեւարանում, որ
նայող նայիցը կէս զար փառաբանութեան
էին արտասանում, նայող լեզու չէ կու. ոչ
մնացել է միայն նրա չոր ու ցանդ կրկին
Դաւան է մեզ այսպիսի լեզուով խելք Լ. են-
մարանի փրկանարութեամբ, բայց ևս առանկ
զաւան է զարգիւն ենեւարանութիւնը։

ենեւարանի փրկին կանանդարութեան հաս-
տարիւնից զիւրեկ անցու աղբն ինչ տարի մի
թէ այդքան ժամանակամիջոցում չէ կրկին
մնացել ինչպէս առաւանդական գաղափարի
զիւրեկական նախադարձը մէջ և այդպէս թէ
միայն փրկանցի այդ փրկարարի թիւրքիւնը. Դ
իւրեւր նախանցում է Լ. ենեւարանի փառ ու-
պատիւը նայ հաւասարութեան առաջ. Եթէ
նայող պատմութեան և աշխարհագրութեան քա-
ստարութիւնը, ենեւարանից անկար պատմա-
րով. արգելքներին նանգիւր, միայնակայն ան-
լուր է նոյն միջակին ենթարկել գրական-
ութիւնը, երբ զրա իրաւունքը որովհետ է փր-
կիւնայ կանանդարութեան 59րդ յարանում
որ կարգում ենք նախադարձ. Ученый классъ
гимназическихъ классовъ Лазаревскаго Инсти-
тута составляютъ слѣдующіе предметы: 1) За-
конъ Божій, 2) Православнаго вѣровѣсѣні-
я 3) Армяно-Григоріанскаго вѣровѣсѣні-
я. 2. Русскій языкъ и Словесность